

**Міністерство освіти і науки України**

**Модельна навчальна програма  
«Громадянська освіта. 6—9 класи»  
для закладів загальної середньої освіти**

**Цикл: адаптивний (6 клас), базовий (7—9 класи)**

**Автори:** Охредько О. Е., Майорський В. В., Коломєєць Л. Г.

**Рекомендовано Міністерством освіти і науки України**  
(наказ Міністерства освіти і науки України від 28.08.2025 р. № 1192)

## Пояснювальна записка

Виклики, пов'язані з формуванням активного та відповідального громадянина із розвиненим почуттям власної гідності, стійкою громадянською позицією, готовністю до виконання громадянських обов'язків, потребують комплексного підходу до вирішення поставлених завдань в умовах модернізації системи освіти України (Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710<sup>1</sup>).

Моделна навчальна програма з «Громадянської освіти» для 6—9 класів розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898)<sup>2</sup>, належить до громадянської та історичної освітньої галузі і відповідає загальній меті галузі щодо розвитку особистості учня та учениці через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина та громадянки України, його та її активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції (п. 20) спираючись на ціннісні орієнтири: утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги та взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів та учениць між собою та з дорослими; формування в учнів та учениць активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови.

Мета й завдання курсу «Громадянська освіта» відповідають Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (у редакції Розпорядження КМ України № 893-р від 08.10.2022)<sup>3</sup>, а саме: формування та розвитку в громадян і громадянок України громадянських компетентностей, спрямованих на утвердження і захист державності та демократії, здатності відстоювати свої права, відповідально ставитися до громадянських обов'язків, брати відповідальність за власне життя, налагодження гармонійних стосунків між членами сім'ї, життя територіальної громади. Досягнення мети потребує виконання таких завдань, які реалізуються в курсі: сприяння формуванню громадянської національної та культурної ідентичності; сприяння всебічному розвитку і функціонуванню державної мови в усіх сферах суспільного життя, підвищення духовного рівня українського народу та усвідомлення його моральних норм; формування поваги до честі та гідності, прав і свобод людини, здатності їх захищати; формування громадянської відповідальності за суспільно-політичні процеси, набуття навичок здійснення демократичного управління на місцевому рівні та участі громадян і громадянок в управлінні державними справами; формування і розвиток критичного мислення та медіаграмотності, уміння їх практично застосовувати;

---

<sup>1</sup> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2022-%D1%80#Text>

<sup>2</sup> <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

<sup>3</sup> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#n10>

упровадження ідей інклюзивного навчання; формування активної життєвої позиції, здатності до громадських ініціатив і волонтерства; формування навичок конструктивної міжособистісної та суспільної взаємодії, яка ґрунтується на взаємоповазі, обміні досвідом і співпраці; впровадження принципів солідарності та турботи про спільний добробут.

Відповідно до Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (зі змінами згідно з Наказом МОН України № 1120 від 09.08.2024 р.<sup>4</sup>) предмет «Громадянська освіта» викладається в 6–9 класах. Базова середня освіта має як адаптаційний цикл (5–6 класи), так і цикл базового предметного навчання (7–9 класи), тому Модельна навчальна програма з «Громадянської освіти» для 6–9 класів розроблена з урахуванням циклового поділу предметів. У 6 класі курс «Громадянська освіта» враховує матеріал 5 класу галузі модельних програм «Вступ до історії України та громадянської освіти», «Досліджуємо історію і суспільство», «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти» та предметів соціальної і здоров'язбережувальної галузі («Етика», «Культура добросусідства» та інші). У 7–9 класах курс «Громадянська освіта» враховує знання, уміння та навички, здобуті учнями та ученицями під час навчання на адаптивному циклі з урахуванням інших предметів громадянської та історичної освітньої галузі.

Модельна навчальна програма з «Громадянської освіти» для 6–9 класів розроблена на основі компетентнісного підходу згідно з компетентностями, визначеними Законами України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, основними положеннями Нової української школи та Концепції з громадянської освіти.

Під час реалізації програми в учнів та учениць мають формуватися ключові компетентності та певні вміння, відповідно пунктів 7 і 9 Державного стандарту базової середньої освіти, а саме ключові компетентності: вільне володіння державною мовою; спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовами; спілкування іноземними мовами; математична компетентність; основні компетентності в природничих науках і технологіях; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадянська компетентності; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя. Наскрізні вміння для всіх ключових компетентностей: читати з розумінням; висловлювати власну думку усно й письмово; критично та системно мислити; творити; проявляти ініціативу; логічно обґрунтовувати позицію; конструктивно керувати емоціями; оцінювати ризики; приймати рішення; розв'язувати проблеми; співпрацювати з іншими.

---

<sup>4</sup> <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity>

Формування учнівських компетентностей відбувається на основі: знань, умінь та навичок здобувачів і здобувачок освіти, які вони отримали в житті на цей момент; особистого досвіду учнів та учениць у сфері освіти; потреб учнів та учениць, що мотивують їх до навчання цього предмета.

Курс «Громадянська освіта» для 6—9 класів створює умови для формування громадянських компетентностей, визначених у Концепції розвитку громадянської освіти в Україні: 1) розуміння власної громадянської ідентичності, державної належності, національної, етнічної та культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів; 2) здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства; 3) розуміння значення національної пам'яті, особливості її розвитку, впливу на суспільно-політичні процеси; 4) знання принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав і свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших; 5) розуміння й сприйняття принципів рівності та недискримінації, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти; 6) знання та розуміння державного устрою, принципів і шляхів формування державної політики в усіх сферах суспільного життя на національному, регіональному та місцевому рівнях; 7) знання механізмів участі в суспільному, суспільно-політичному та державному житті, вміння їх застосовувати разом із прийняттям рішень на місцевому, регіональному та національному рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті; 8) здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки / позиції, якщо вони не порушують прав і гідності інших осіб; 9) здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення; 10) здатність до соціальної комунікації, солідарних дій та вміння співпрацювати, формувати групи задля вирішення проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності.

Курс «Громадянська освіта» передбачає формування певних компетентностей, які визначені в Додатку 17 до Державного стандарту:

| Громадянські компетентності                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Уміння                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | Ставлення                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>— моделювати свою поведінку як активного і відповідального члена / членкині громадянського суспільства, який / яка знає основи права, добре обізнаний / обізнана зі змістом прав людини та вміє їх захищати в правовий спосіб;</li> <li>— формувати та обстоювати свою громадянську позицію щодо локальних і глобальних питань;</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>— усвідомлення себе відповідальним громадянином або відповідальною громадянкою України, розуміння своїх прав і обов'язків як громадянина або громадянки України та готовність їх виконувати; самоповага та повага до прав і гідності інших осіб;</li> <li>— громадянська поведінка, що ґрунтується на почутті власної гідності та внутрішньої свободи, розвиненій правосвідомості та</li> </ul> |

| <ul style="list-style-type: none"> <li>— утримуватися від можливостей зловживати своїми правами;</li> <li>— виявляти відповідальність, уникати негативних стереотипів та узагальнень, а також мови ворожнечі в обговоренні суспільних проблем і різних соціальних груп;</li> <li>— брати участь у розв’язанні проблем різних спільнот, зважаючи на інтереси їхніх представників;</li> <li>— конструктивно співпрацювати з іншими особами, ініціювати або брати участь у реалізації проєктів, громадських заходів;</li> <li>— критично оцінювати ідейні платформи й діяльність політичних партій, суспільних рухів, організацій та розуміти їхню роль у розвитку демократичного суспільства.</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>обстоюванні демократичних цінностей;</li> <li>— плекання нетерпимості до корупції в усіх її проявах, розуміння неприпустимості толерування нерівності та недоброчесності;</li> <li>— готовність відмовитися від нечесних практик під час розв’язання проблем;</li> <li>— визнання цінності іншої особи та повага до її приватності;</li> <li>— толерантність і готовність до взаємовигідного розв’язання соціально-політичних суперечностей.</li> </ul>                                                                                                                           |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Соціальні компетентності                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| Уміння                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Ставлення                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>— ідентифікувати себе як члена / членкиню різних спільнот, громадянина або громадянку України;</li> <li>— формулювати та обстоювати в дискусії власні погляди й переконання, конструктивно спілкуватися на різноманітні актуальні теми історії та суспільства;</li> <li>— знаходити історичні приклади залагодження суперечностей і конфліктів;</li> <li>— працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю з іншими особами з відмінними ідеями та цінностями, використовуючи власний досвід і досвід інших осіб, зокрема взятий з історії.</li> </ul>                                                                                       | <ul style="list-style-type: none"> <li>— усвідомлення цінності людини, її життя, здоров’я, честі та гідності, недоторканності й безпеки;</li> <li>— повага до законів і традицій, досвіду інших народів, релігій та культур;</li> <li>— толерантне ставлення до життєвої позиції іншої особи, громадської думки, особливостей соціальної поведінки, способу життя та форм самовираження інших осіб;</li> <li>— керування власними емоціями, готовність до пошуку компромісів;</li> <li>— волонтерство, підтримка громадських проєктів та ініціатив, спрямованих на розв’язання актуальних суспільних проблем.</li> </ul> |

Вимоги до обов’язкових результатів навчання учнів та учениць з громадянської та історичної освітньої галузі зазначені в Додатку 18 і передбачають, що учень / учениця:

- мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причинно-наслідкові зв’язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни й тривалість у житті суспільства;
- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури та навколишнього природного середовища;
- мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;

- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого й сучасного та зіставляє їхні інтерпретації;
- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права та гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;
- дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою та суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права й дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

### **Організація освітнього процесу**

Модельна програма «Громадянська освіта» розрахована на викладання предмета протягом 6—9 класів. Вона передбачає наявність трьох наскрізних напрямків: «Я — особистість», «Я в суспільстві» та «Я і держава». Кожен із напрямів має декілька освітніх ліній, які є наскрізними:

- напрям «Я — особистість» складається з трьох ліній. Перша лінія присвячена розкриттю індивідуальності учня / учениці, формування його / її особистості; друга лінія розглядає цінності учня / учениці, його / її оточення в генезі від сім'ї до нації і народу; третя лінія присвячена питанням прав і свобод людини.
- напрям «Я в суспільстві» також складається з трьох ліній. Перша лінія розглядає питання життя в суспільстві загалом і в громаді особисто крізь призму молодіжної сфери; друга лінія спрямована на подолання загроз стереотипів, утисків і дискримінації, третя лінія опановує тематики спілкування та похідних, які виникають під час спілкування, у тому числі питання конфліктів і поширеного в освітньому середовищі явища — булінгу.
- напрям «Я і держава» має п'ять ліній. Перша лінія розглядає питання щодо держави від загальних до безпосередньо присвячених українській державі; друга лінія спрямована на розкриття питань демократії та демократичного суспільства; третя лінія присвячена усвідомленню ролі та місця громадянина / громадянки в державі; четверта лінія опановує розвиток критичного мислення та медіаграмотності; п'ята лінія належить до галузі інформації — віртуального світу й небезпечних проявів пропаганди та мови ворожнечі.

Навчальний матеріал пропонується об'єднати в розділи відповідно до напрямів. У першому та другому розділах рекомендовано проведення по одному практичному заняттю, а в третьому розділі — два практичні заняття. Початок курсу в кожному класі планується проводити як вступне заняття, спрямоване на повторення матеріалу

попереднього року та визначення особливостей викладання в цьому класі. Завершення вивчення курсу рекомендується проводити як окреме заняття з узагальнення матеріалу, опанованого протягом року.

Відповідно до навчального плану для вивчення курсу «Громадянська освіта» для 6—9 класів виділяється не менше ніж 0,5 години на тиждень. Заклад самостійно вирішує щодо кількості годин і місця курсу в навчальному році (протягом навчального року, у I або II півріччі). Учитель або вчителька самостійно вирішує щодо кількості годин на кожен розділ та кількості практичних і підсумкових робіт. Розподіл годин і тематика занять також визначаються вчителем або вчителькою самостійно з урахуванням цієї модельної програми та Державного стандарту.

**Структура курсу в розрізі окремого навчального року незалежно від класу.**

1. Вступ.
2. Розділ 1. Я — особистість.
3. Розділ 2. Я в суспільстві.
4. Розділ 3. Я і держава.
5. Узагальнення.

### Пропонована структура курсу «Громадянська освіта» (6—9 класи)

| Розділ                 | 6 клас                                                                                                                  | 7 клас                                                                                                            | 8 клас                                                                                                                                              | 9 клас                                                                                                    |
|------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                        | <b>Вступ</b><br><i>Особливості викладання предмета «Громадянська освіта» у 6 класі.</i>                                 | <b>Вступ</b><br><i>Особливості викладання предмета «Громадянська освіта» у 7 класі.</i>                           | <b>Вступ</b><br><i>Особливості викладання предмета «Громадянська освіта» у 8 класі.</i>                                                             | <b>Вступ</b><br><i>Особливості викладання предмета «Громадянська освіта» у 9 класі.</i>                   |
| <b>Я — особистість</b> | <b>Людина: індивід, особа, особистість</b><br><i>Людина як біологічна та суспільна істота.<br/>Твої соціальні ролі.</i> | <b>Індивід та індивідуальність</b><br><i>Що таке індивідуальність.<br/>Твоя індивідуальність (унікальність).</i>  | <b>Індивід та ідентичність</b><br><i>Що таке ідентичність.<br/>Формування та види ідентичності. Українська ідентичність.<br/>Твоя ідентичність.</i> | <b>Особистість</b><br><i>Що таке особистість.<br/>Формування особистості.<br/>Ти — особистість.</i>       |
|                        | <b>Цінності в житті людини</b><br><i>Загальнолюдські цінності.<br/>Твої цінності.</i>                                   | <b>Соціальні групи</b><br><i>Що таке соціальна група.<br/>Види соціальних груп.<br/>Сім'я як соціальна група.</i> | <b>Моя родина — складова суспільства</b><br><i>Сім'я — частина суспільства. Моделі сім'ї.</i>                                                       | <b>Я — українець</b><br><i>Нація, народ, народність.<br/>Багатоманітність.<br/>Української культура..</i> |

|                        |                                                                                                                     |                                                                                                               |                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                             |
|------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                        |                                                                                                                     | <i>Твоя сім'я.</i>                                                                                            | <i>Історія моєї сім'ї. Ти в сім'ї.</i>                                                                                                                             | <i>Українська діаспора.</i>                                                                                                                                                 |
|                        | <b>Права людини</b><br><i>Правила, право, права. Права та свободи людини. Важливість прав людини. Права дитини.</i> | <b>Права людини</b><br><i>Людська гідність та рівність — основа прав людини. Захист прав дитини.</i>          | <b>Права людини</b><br><i>Історія прав людини. Покоління прав людини. Міжнародне гуманітарне право.</i>                                                            | <b>Захист прав людини</b><br><i>Порушення прав людини. Захист прав людини: міжнародні, регіональні та національні механізми захисту прав людини. Правозахисники.</i>        |
|                        | <b>Практичне заняття</b><br><i>Цінність людського життя.</i>                                                        | <b>Практичне заняття</b><br><i>Цінності твоєї сім'ї.</i>                                                      | <b>Практичне заняття</b><br><i>Як захистити твої права.</i>                                                                                                        | <b>Практичне заняття</b><br><i>Як дізнатися чи порушені твої права.</i>                                                                                                     |
| <b>Я в суспільстві</b> | <b>Суспільство</b><br><i>Виникнення суспільства. Ознаки суспільства. Волонтерство. Ти в суспільстві.</i>            | <b>Громада</b><br><i>Що таке громада. Громада, у якій ти живеш. Шкільна громада.</i>                          | <b>Молодь у суспільстві</b><br><i>Молодь. Молодіжні субкультури. Вплив молоді на суспільство.</i>                                                                  | <b>Молодь у громаді</b><br><i>Молодь у житті громади. Молодіжні ради. Молодіжні проекти. Сталий розвиток.</i>                                                               |
|                        | <b>Стереотипи</b><br><i>Що таке стереотипи. Види стереотипів. Твоє ставлення до стереотипів.</i>                    | <b>Стереотипи</b><br><i>Як виникають стереотипи. Вплив стереотипів на людину та суспільство. Гендерність.</i> | <b>Від стереотипів до упереджень</b><br><i>Що таке упередження та який вплив вони мають. Боротьба з упередженнями, нетерпимістю та утисками. Багатоманітність.</i> | <b>Від стереотипів та упереджень до дискримінації</b><br><i>Що таке дискримінація. Види дискримінації. Як виявити дискримінацію та подолати її. Толерантність. Інклюзія</i> |
|                        | <b>Спілкування</b><br><i>Що таке спілкування. Як ми спілкуємося. ефективне спілкування.</i>                         | <b>Конфлікт</b><br><i>Що таке конфлікт. Види конфліктів. Подолання конфлікту. Медіація.</i>                   | <b>Культура спілкування</b><br><i>Що таке культура спілкування. Активне слухання. Комунікація. Види комунікації.</i>                                               | <b>Протидія булінгу</b><br><i>Що таке булінг. Причини та види булінгу.</i>                                                                                                  |
|                        | <b>Практичне заняття.</b><br><i>Як ти можеш вплинути на суспільство.</i>                                            | <b>Практичне заняття</b><br><i>Громада, у якій ти живеш.</i>                                                  | <b>Практичне заняття</b><br><i>Мистецтво спілкуватися.</i>                                                                                                         | <b>Практичне заняття</b><br><i>Механізми протидії булінгу.</i>                                                                                                              |
| <b>Я і держава</b>     | <b>Держава</b><br><i>Що таке держава. Цінність правової держави</i>                                                 | <b>Держава</b><br><i>Влада в державі. Ознаки держави.</i>                                                     | <b>Держава</b><br><i>Конституція України. Органи законодавчої,</i>                                                                                                 | <b>Держава</b><br><i>Що таке політика. Внутрішня політика та</i>                                                                                                            |

|                                                                                                           |                                                                                                                              |                                                                                                                                             |                                                                                                            |                       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|
|                                                                                                           |                                                                                                                              |                                                                                                                                             | виконавчої та судової влади. Президент України. Місцеве самоврядування.                                    | міжнародні відносини. |
| <b>Демократія</b><br>Що таке демократія.<br>Цінність демократії.<br>Україна — демократична держава.       | <b>Демократія</b><br>Народовладдя. Вибори та референдуми. Україна — незалежна держава.                                       | <b>Демократичне суспільство</b><br>Шляхи формування демократичного українського суспільства та його цінності.<br>Патріотизм.                | <b>Демократичне суспільство</b><br>Сутність, ознаки та інститути демократичного суспільства.               |                       |
| <b>Громадянство</b><br>Хто такий громадянин або громадянка, права та обов'язки громадянина та громадянки. | <b>Я — відповідальний громадянин</b><br>Хто такий відповідальний громадянин. Твої права та обов'язки. Екологічні ініціативи. | <b>Я — активний громадянин</b><br>Громадянське суспільство. Громадські організації та об'єднання. Молодіжні та дитячі організації.          | <b>Я — свідомий громадянин</b><br>Участь у політичному житті держави. Політичні партії.                    |                       |
| <b>Практичне заняття</b><br>Ти — громадянин.                                                              | <b>Практичне заняття</b><br>Ти — відповідальний громадянин.                                                                  | <b>Практичне заняття</b><br>Ти — активний громадянин.                                                                                       | <b>Практичне заняття</b><br>Ти — свідомий громадянин.                                                      |                       |
| <b>Критичне мислення</b><br>Що таке критичне мислення і для чого воно тобі потрібно.                      | <b>Вчимося мислити критично</b><br>Що означає аналізувати. Оцінювання та самооцінювання.                                     | <b>Медіаграмотність</b><br>Що таке медіаграмотність. Мас-медіа, їхній вплив на людину і суспільство. «Четверта гілка влади». Фейки. Джинса. | <b>Медіаграмотність</b><br>Що таке інформація. Джерела інформації. Факт / думка. Інформаційне суспільство. |                       |
| <b>Віртуальний світ</b><br>Ти у віртуальній реальності. Корисний та небезпечний віртуальний світ.         | <b>Пропаганда</b><br>Що таке пропаганда. Види пропаганди. Вплив пропаганди на людину, суспільство та державу.                | <b>Пропаганда та мова ворожнечі</b><br>Що таке мова ворожнечі. Як медіа маніпулюють суспільством. Реклама.                                  | <b>Інформаційна безпека</b><br>Загрози в інформаційному суспільстві та протидія їм.                        |                       |
| <b>Практичне заняття</b><br>Штучний інтелект — друг чи ворог.                                             | <b>Практичне заняття</b><br>Мислимо, аналізуємо, оцінюємо.                                                                   | <b>Практичне заняття</b><br>Як виявити мову ворожнечі та запобігти їй.                                                                      | <b>Практичне заняття</b><br>Як убезпечити себе у віртуальному світі.                                       |                       |
| <b>Узагальнення</b>                                                                                       | <b>Узагальнення</b>                                                                                                          | <b>Узагальнення</b>                                                                                                                         | <b>Узагальнення</b>                                                                                        |                       |

## Складники програми

Згідно з вимогами Типової освітньої програми модельна навчальна програма містить результативний, змістовий і процесуальний складники, структуровані за відповідними частинами: «Очікувані результати навчання», «Пропонований зміст предмета», «Види навчальної діяльності».

Перша частина «Очікувані результати навчання» містить орієнтовні результати навчання відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти. Друга частина «Пропонований зміст предмета» складається зі змісту навчального предмета, поділеного на класи та розділи без поділу на заняття. Третя частина «Види навчальної діяльності» містить орієнтовні види навчальної діяльності, які мають рекомендаційний характер і спрямовані на орієнтацію вчителів та вчительок щодо можливої навчальної діяльності під час викладання курсу.

| Очікувані результати навчання                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Пропонований зміст навчального предмета                                                                                    | Орієнтовні види навчальної діяльності                                                                                                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>6 клас</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                 |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Розуміє</i>, що і як вивчатиметься в курсі «Громадянська освіта».</p> <p><i>Усвідомлює</i>, для чого вивчатиметься курс «Громадянська освіта».</p> <p><i>Застосовує</i> поняття «громадянська освіта».</p> <p><i>Знає</i> особливості вивчення курсу «Громадянська освіта» у 6 класі.</p> <p><i>Уміє</i> знаходити необхідну інформацію в підручнику.</p> <p><i>Знайомиться</i> із джерелами (літературою, додатками, інтернет-ресурсами) курсу для 6 класу.</p> | <p>Вступ. Особливості викладання громадянської освіти в 6 класі.</p> <p>Знайомство зі структурою курсу та підручником.</p> | <p><i>Робота</i> з поняттям «громадянська освіта».</p> <p><i>Робота</i> з підручником.</p> <p><i>Створення</i> асоціативного куща денотатного графа, «хмаринки слів» «Громадянська освіта».</p> |

| <b>Я — особистість</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Пояснює і розкриває</i> основні поняття й терміни розділу.<br/> <i>Характеризує</i> людину як біологічну та суспільну істоту.<br/> <i>Співвідносить</i> біологічне та соціальне в людині.<br/> <i>Розглядає</i> унікальність і неповторність людини.<br/> <i>Усвідомлює</i> себе як індивіда з певними характеристиками.<br/> <i>Пояснює</i> взаємозв'язок між соціальними ролями в суспільстві.<br/> <i>Визначає</i> цінності як основу життя людини в суспільстві, значимість цінностей для людини та суспільства.<br/> <i>Висловлює</i> власні судження та ставлення щодо цінності людського життя.<br/> <i>Ставиться</i> з повагою до гідності інших людей.<br/> <i>Розуміє</i>, чому людина має права та свободи від народження.<br/> <i>Пояснює</i> важливість прав і свобод людини та їхнє значення в розвитку суспільства.<br/> <i>Презентує</i> власні ідеї з теми розділу.<br/> <i>Добирає</i> необхідну інформацію з теми розділу.</p> | <p>Людина: індивід, особа, особистість.<br/>         Людина як біологічна та суспільна істота.<br/>         Твої соціальні ролі.<br/>         Цінності в житті людини.<br/>         Загальнолюдські цінності. Твої цінності.<br/>         Права людини. Права та свободи людини.<br/>         Важливість прав людини. Права дитини.<br/>         Практичне заняття. Цінність людського життя.</p> | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).<br/> <i>Створення</i> схем і порівняльних таблиць «Людина: індивід, особа, особистість».<br/> <i>Порівняння</i> колами Венна «Людина як біологічна та суспільна істота».<br/> <i>Обговорення</i> соціальних ролей у мінігрупах.<br/> <i>Створення</i> постера «Твої цінності».<br/> <i>Розгляд</i> витягів із Загальної декларації прав людини та Конвенції ООН про права дитини.<br/> <i>Обговорення</i> зрозумілих прикладів прав і свобод людини.<br/> <i>Складання</i> «Сходинок життя». <i>Написання</i> листа самому собі.<br/> <i>Проведення</i> рольової гри «Один день із життя...».</p> |
| <b>Я в суспільстві</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Пояснює</i> зміст основних понять і термінів розділу.<br/> <i>Характеризує</i> суспільство як досягнення людства.<br/> <i>Розуміє</i> поняття, ознаки й складники суспільства,<br/> <i>Визначає</i> значення суспільства для</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <p>Суспільство. Виникнення суспільства.<br/>         Ознаки суспільства. Волонтерство. Ти в суспільстві.<br/>         Стереотипи. Що таке стереотипи. Види стереотипів. Твоє ставлення до стереотипів.<br/>         Спілкування. Що таке спілкування. Як ми спілкуємося. Ефективне спілкування.</p>                                                                                               | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).<br/> <i>Аналіз</i> коротких текстів / відео про волонтерство.<br/> <i>Робота</i> в парах / групах. <i>Складання</i> «портрета» суспільства, вправа «Зламай стереотип».<br/> <i>Написання</i> коротких письмових</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>людини.<br/> <i>Наводить</i> приклади волонтерства (рухи, проекти) та <i>висловлює</i> власне ставлення до волонтерства.<br/> <i>Розуміє</i> вплив стереотипів.<br/> <i>Розпізнає</i> позитивні, негативні та нейтральні стереотипи.<br/> <i>Розглядає</i> вплив спілкування на людину й на групи людей на прикладах із минулого та сучасності.<br/> <i>Розкриває</i> поняття ефективного спілкування.<br/> <i>Пояснює</i> важливість спілкування для порозуміння.<br/> <i>Презентує</i> свої ідеї щодо можливості впливу на суспільство.<br/> <i>Визначає</i> власну роль у суспільстві.</p>                                                                | <p>Практичне заняття. Як ти можеш вплинути на суспільство.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <p>висловлювань щодо шкідливості стереотипного мислення.<br/> <i>Складання</i> алгоритму ефективного спілкування.<br/> <i>Створення</i> простого плану ініціатив у школі / громаді.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>Я і держава</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Пояснює</i> сутність основних понять і термінів розділу.<br/> <i>Розуміє</i> поняття, ознаки й складники держави.<br/> <i>Визначає</i> цінності правової держави та демократії.<br/> <i>Пояснює</i> важливість демократії для української держави.<br/> <i>Висловлює</i> власні судження та ставлення щодо громадянства.<br/> <i>Розглядає</i> права та обов'язки громадян і громадянок на прикладах із життя.<br/> <i>Розрізняє</i> права та обов'язки громадянина / громадянки.<br/> <i>Розуміє</i>, що таке критичне мислення і для чого воно потрібне.<br/> <i>Розпізнає</i> на прикладах прояви критичного мислення.</p> | <p>Держава. Що таке держава.<br/> Цінність правової держави.<br/> Демократія. Що таке демократія. Цінність демократії. Україна — демократична держава.<br/> Громадянство. Хто такий громадянин або громадянка, права та обов'язки громадянина або громадянки.<br/> Практичне заняття. Ти — громадянин, громадянка.<br/> Критичне мислення. Що таке критичне мислення і для чого воно тобі потрібно.<br/> Віртуальний світ. Ти у віртуальній реальності. Корисний та небезпечний віртуальний світ.<br/> Практичне заняття. Штучний інтелект — друг чи ворог.</p> | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).<br/> <i>Групова робота</i> з текстом Конституції України.<br/> <i>Складання</i> пам'ятки «Правова держава».<br/> <i>Проведення</i> онлайн-вікторини «Що ти знаєш про Україну?», мінівиборів у класі.<br/> <i>Створення</i> колажу «Ознаки демократії».<br/> <i>Проведення</i> рольової гри «Ми — громада».<br/> <i>Створення</i> учнями та ученицями гасел, які відображають демократичні принципи.<br/> <i>Створення</i> чекліста критичного мислення.<br/> <i>Перегляд</i> відео з прикладом критичного мислення.<br/> <i>Обговорення</i> «Корисне й шкідливе у віртуальному світі».<br/> <i>Групова дискусія</i> «Чи можна жити без інтернету?».<br/> <i>Написання</i> есе «Твій безпечний</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><i>Пояснює</i> на прикладах, що таке віртуальний світ.</p> <p><i>Розпізнає</i> загрози віртуального світу.</p> <p><i>Наводить</i> приклади корисності віртуального світу.</p> <p><i>Добирає</i> необхідну інформацію з теми розділу.</p> <p><i>Знає</i> переваги та недоліки штучного інтелекту.</p>                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <p>віртуальний простір».</p> <p><i>Створення</i> проєкту або малюнка за темою «Яким буде ІІІ через 20 років?».</p> <p><i>Інтерактивна вправа</i> «Правда чи міф» про ІІІ.</p> <p>Дискусія «Чи може ІІІ замінити людину?».</p>                                                                                                                                      |
| <p><b>Учень / учениця</b></p> <p><i>Узагальнює</i> та <i>підсумовує</i> матеріал за тематикою курсу.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Узагальнення.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>Презентації в групах.</p> <p>Вікторина за матеріалами курсу.</p> <p>Тематичний квест.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <b>7 клас</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <p><b>Учень / учениця</b></p> <p><i>Розуміє</i>, що і як вивчатиметься в курсі «Громадянська освіта».</p> <p><i>Усвідомлює</i>, для чого вивчатиметься курс «Громадянська освіта».</p> <p><i>Застосовує</i> основні поняття курсу.</p> <p><i>Знає</i> особливості вивчення курсу «Громадянська освіта» в 7 класі.</p> <p><i>Уміє</i> знаходити необхідну інформацію в підручнику та інтернеті.</p> <p><i>Знайомиться</i> із джерелами (літературою, додатками, інтернет-ресурсами тощо) курсу для 7 класу.</p> | <p>Вступ. Особливості викладання громадянської освіти в 7 класі.</p> <p>Знайомство зі структурою курсу та підручником.</p>                                                                                                                                                                                                                                                      | <p><i>Обговорення</i> у формі «відкритого мікрофона».</p> <p><i>Аналіз</i> структури курсу у формі схеми.</p> <p><i>Робота</i> в мінігрупах. Вправа «Що означає бути громадянином або громадянкою?».</p>                                                                                                                                                           |
| <b>Я — особистість</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <p><b>Учень / учениця</b></p> <p><i>Пояснює</i> і <i>розкриває</i> основні поняття й терміни розділу.</p> <p><i>Описує</i> ознаки індивідуальності на простих прикладах.</p> <p><i>Прослідковує</i> розвиток індивідуальності на власному прикладі.</p> <p><i>Розуміє</i>, що таке соціальні групи, та <i>наводить</i> приклади.</p> <p><i>Визначає</i> соціальні групи, які існують у</p>                                                                                                                     | <p>Індивід та індивідуальність. Що таке індивідуальність. Твоя індивідуальність (унікальність). Унікальні разом.</p> <p>Соціальні групи. Що таке соціальна група. Види соціальних груп. Сім'я — як соціальна група. Твоя сім'я.</p> <p>Права людини. Людські гідність та рівність — основа прав людини. Захист прав дитини.</p> <p>Практичне заняття. Цінності твоєї сім'ї.</p> | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).</p> <p><i>Складання</i> карти власної унікальності: «П'ять фактів, які тебе вирізняють», <i>створення</i> колажів.</p> <p><i>Робота</i> в малих групах над ситуаціями: визначити, чи є приклад соціальною групою, і чому. Рольова гра «Новачок у групі».</p> <p><i>Складання</i> схеми родоводу.</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>суспільстві.<br/> <i>Описує</i> види соціальних груп.<br/> <i>Пояснює</i> значення соціальних груп у суспільстві.<br/> <i>Розглядає</i> сім'ю як соціальну групу.<br/> <i>Характеризує</i> свою сім'ю.<br/> <i>Визначає</i> сімейні цінності, у тому числі на прикладі власної сім'ї.<br/> <i>Ставиться</i> з повагою до гідності інших людей.<br/> <i>Визначає</i> значення рівності у сфері прав людини.<br/> <i>Висловлює</i> власну думку щодо свобод людини.<br/> <i>Пояснює</i> особливості прав дитини.<br/> <i>Називає</i> механізми захисту прав дитини.<br/> <i>Добирає</i> необхідну інформацію з теми розділу.</p> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p><i>Імітація</i> сімейного обговорення важливого питання.<br/> <i>Робота</i> з адаптованими текстами: пошук важливих для учнів / учениць прав, створення піраміди прав.<br/> <i>Перегляд</i> навчального відео та <i>створення</i> інфографіки за його мотивами.<br/> <i>Підготовка і проведення</i> інтерв'ю з рідними про їхню роль у родині та спогади з дитинства.<br/> <i>Підготовка</i> презентації «Сімейна традиція».</p>                                                                                                                                                                                                                                 |
| <b>Я в суспільстві</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Пояснює</i> зміст основних понять і термінів розділу.<br/> <i>Характеризує</i> громаду як досягнення людства.<br/> <i>Розуміє</i> поняття, ознаки й складники громади.<br/> <i>Називає</i> форми участі людини в житті громади.<br/> <i>Характеризує</i> громаду, у якій проживає.<br/> <i>Аналізує</i> життя шкільної громади.<br/> <i>Розглядає</i> причини виникнення стереотипів на простих прикладах із життя.<br/> <i>Визначає</i> вплив стереотипів на людину та суспільство.<br/> <i>Усвідомлює</i> гендерні підходи в співіснуванні.</p>                                               | <p>Громада. Що таке громада. Громада, у якій ти живеш. Шкільна громада.<br/> Стереотипи. Як виникають стереотипи.<br/> Вплив стереотипів на людину та суспільство. Гендерність.<br/> Конфлікт. Що таке конфлікт. Види конфліктів. Подолання конфлікту.<br/> Медіація.<br/> Практичне заняття. Громада, у якій ти живеш.</p> | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).<br/> <i>Створення</i> карти громади.<br/> <i>Визначення</i> ролей у громаді: кейс «Хто чим займається?».<br/> <i>Обговорення</i>: які є правила, традиції, ролі в шкільній громаді.<br/> Групова <i>робота</i> «Види стереотипів».<br/> <i>Написання</i> історії з життя: коли ти зіткнувся / зіткнулася зі стереотипом.<br/> <i>Аргументоване обговорення</i> плюсів і мінусів стереотипного мислення.<br/> <i>Обговорення</i> звичних уявлень про «жіноче» й «чоловіче» — звідки вони беруться.<br/> Історії відомих людей, які ламали гендерні стереотипи.<br/> Малювання «спіралі конфлікту».</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><i>Розкриває зміст поняття «гендерність» на прикладах.</i><br/> <i>Пояснює, що таке конфлікт, і розглядає види та етапи конфлікту.</i><br/> <i>Ідентифікує ситуації, пов'язані з конфліктами, та розглядає шляхи подолання конфліктів.</i><br/> <i>Застосовує здобуті знання на практиці.</i><br/> <i>Розглядає медіацію як приклад вирішення конфліктів.</i></p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <p><i>Робота в парах: навчання активному слуханню. Практична вправа: «Я — повідомлення».</i><br/> <i>Створення куточка шкільного медіатора, колажу / презентації «Твоя громада».</i><br/> <i>Проведення групової гри «Громада майбутнього», рольової гри «Засідання громади».</i><br/> <i>Розробка проєкту «Що ти можеш зробити для своєї громади?».</i></p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Я і держава</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Пояснює зміст основних понять і термінів розділу.</i><br/> <i>Називає ознаки сучасної демократії.</i><br/> <i>Аргументує потребу правил і законів.</i><br/> <i>Формулює та аргументовано висловлює свою думку щодо народовладдя.</i><br/> <i>Описує принципи та значення виборів у демократичній державі.</i><br/> <i>Співвідносить поняття «незалежна» та «демократична держава» на прикладі України.</i><br/> <i>Розрізняє права і свободи людини й громадянина та громадянки.</i><br/> <i>Розуміє необхідність обов'язків громадянина та громадянки.</i><br/> <i>Співвідносить права та обов'язки громадянина і громадянки.</i><br/> <i>Визначає права та обов'язки дитини й підлітка.</i><br/> <i>Пояснює, хто такий або така відповідальний громадянин та відповідальна громадянка на прикладах.</i><br/> <i>Визнає основні чинники аналітичної діяльності.</i><br/> <i>Застосовує аналіз на простих прикладах.</i></p> | <p>Держава. Влада в державі. Ознаки держави.<br/> Демократія. Народовладдя. Вибори та референдуми. Україна — незалежна демократична держава.<br/> Я — відповідальний громадянин. Хто такий відповідальний громадянин. Твої права та обов'язки.<br/> Практичне заняття. Ти — відповідальний громадянин.<br/> Вчимося мислити критично. Що означає аналізувати. Оцінювання та самооцінювання.<br/> Пропаганда. Що таке пропаганда. Види пропаганди. Вплив пропаганди на людину, суспільство та державу.<br/> Практичне заняття. Мислимо, аналізуємо, оцінюємо.</p> | <p><i>Робота з поняттями (визначення, приклади з життя).</i><br/> <i>Створення інтелект-карти «Ознаки держави».</i><br/> <i>Моделювання голосування: створення бюлетенів, виборчих дільниць, підрахунок голосів.</i><br/> <i>Імітація роботи законодавчої, виконавчої та судової гілок влади через просту ситуативну гру.</i><br/> <i>Створення хронологічної стрічки незалежності України.</i><br/> <i>Створення портрета відповідального громадянина або громадянки.</i><br/> <i>Створення порівняльної таблиці прав та обов'язків дитини й підлітка залежно від віку.</i><br/> <i>Аналіз ситуацій з реального життя, де герой або героїня виявляє чи ігнорує громадянську відповідальність.</i><br/> <i>Обговорення або створення мініпроєктів про те, як учні та учениці можуть діяти на благо школи / громади.</i><br/> <i>Аналіз навчальних або життєвих ситуацій: що сталося, чому, які були інші варіанти дій.</i></p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><i>Презентує</i> необхідність оцінки та самооцінки.</p> <p><i>Розкриває</i> значення самооцінки.</p> <p><i>Розуміє</i>, що таке пропаганда, і наводить приклади.</p> <p><i>Характеризує</i> види пропаганди на прикладах із життя.</p> <p><i>Пояснює</i> вплив пропаганди на людину, суспільство та державу.</p> <p><i>Створює</i> власний інтелектуальний продукт.</p>                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                            | <p><i>Оцінювання</i> власної участі в груповій роботі за простими критеріями.</p> <p><i>Аналіз</i> медіаматеріалу (реклами / новин / посту).</p>                                                                                                                    |
| <p><b>Учень / учениця</b></p> <p><i>Узагальнює</i> та <i>підсумовує</i> матеріал за тематикою курсу.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Узагальнення.                                                                                                              | <p><i>Створення</i> особистісного портфоліо громадянина або громадянки.</p> <p><i>Формулювання</i> головних висновків навчального року «Громадянська освіта в п'яти реченнях», «Твої зміни».</p>                                                                    |
| <b>8 клас</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <p><b>Учень / учениця</b></p> <p><i>Розуміє</i>, що і як вивчатиметься в курсі «Громадянська освіта».</p> <p><i>Усвідомлює</i> завдання громадянської освіти як шкільного предмета.</p> <p><i>Розуміє</i> призначення структурних елементів підручника.</p> <p><i>Застосовує</i> основні поняття курсу.</p> <p><i>Знає</i> особливості вивчення курсу «Громадянська освіта» у 8 класі.</p> <p><i>Уміє</i> знаходити необхідну інформацію в підручнику та інтернеті.</p> <p><i>Знайомиться</i> із джерелами (літературою, додатками, інтернет-ресурсами) курсу для 8 класу</p> | Вступ. Особливості викладання предмета «Громадянська освіта» у 8 класі. Знайомство зі структурою курсу та підручником.     | <p><i>Ознайомлення</i> з тематичними блоками курсу через візуальну схему.</p> <p><i>Робота</i> з підручником.</p> <p><i>Проведення</i> опитування «Що ти вже знаєш про громадянську освіту?», «Що означає бути громадянином або громадянкою і чому це важливо».</p> |
| <b>Я — особистість</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <p><b>Учень / учениця</b></p> <p><i>Пояснює</i> основні поняття і терміни розділу.</p> <p><i>Розуміє</i>, що таке ідентичність.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Індивід та ідентичність Що таке ідентичність. Формування та види ідентичності. Українська ідентичність. Твоя ідентичність. | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).</p> <p><i>Перегляд</i> відео або слайдів, які пояснюють процес формування ідентичності.</p>                                                                                                           |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><i>Характеризує</i> види ідентичності.<br/> <i>Розповідає</i> про формування ідентичності.<br/> <i>Усвідомлює</i> особливості української ідентичності.<br/> <i>Розкриває</i> особливості власної ідентичності.<br/> <i>Аналізує</i> вплив сім'ї на суспільство.<br/> <i>Висловлює</i> свою думку щодо сім'ї як складової суспільства.<br/> <i>Описує</i> різні моделі сім'ї.<br/> <i>Розповідає</i> історію своєї сім'ї.<br/> <i>Розглядає</i> свою роль у сім'ї.<br/> <i>Розповідає</i> історію прав людини.<br/> <i>Називає</i> покоління прав людини.<br/> <i>Визначає</i> власні ідентичності.<br/> На прикладах <i>показує</i> громадянську ідентичність.<br/> <i>Пояснює</i> значення міжнародного гуманітарного права.<br/> <i>Розглядає</i> механізми захисту власних прав.<br/> <i>Знаходить</i> необхідну інформацію за темою розділу.</p> | <p>Моя родина — складова суспільства.<br/> Моделі сім'ї. Історія моєї сім'ї. Ти в сім'ї.<br/> Права людини. Історія прав людини.<br/> Покоління прав людини. Міжнародне гуманітарне право<br/> Практичне заняття. Як захистити твої права.</p>                                                                                                                                                        | <p><i>Створення</i> особистісної інфографіки «Хто я?»: мова, культура, вподобання, символи; лепбуку «Моя українська ідентичність».<br/> <i>Проведення</i> дискусії «Чи змінюється ідентичність?».<br/> <i>Створення</i> короткої родинної хронології (генеграма, родинне дерево, усна історія родичів).<br/> <i>Робота</i> в групах: кейс «Твоя роль у сім'ї».<br/> <i>Створення</i> лінії часу ключових подій у формуванні прав людини.<br/> <i>Дослідження</i> й <i>представлення</i> трьох поколінь прав (громадянські, соціальні, колективні) із прикладами.<br/> <i>Творча вправа</i> «Якби ти створював чи створювала б декларацію...».<br/> <i>Написання</i> власних «Десяти головних прав», які, на думку учнів та учениць, мають бути в сучасному світі.<br/> <i>Аналіз</i> життєвих ситуацій, де порушуються права. <i>Обговорення</i>, які саме права та як можна захистити.</p> |
| <b>Я в суспільстві</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Пояснює</i> зміст основних понять і термінів розділу.<br/> <i>Розуміє</i> роль та місце молоді в суспільстві.<br/> <i>Характеризує</i> та <i>наводить</i> приклади молодіжних субкультур.<br/> <i>Пояснює</i> вплив молоді на суспільство.<br/> <i>Визначає</i> різницю між стереотипами та упередженнями.<br/> <i>Пояснює</i>, що таке упередження та їхній вплив на людину й суспільство.<br/> <i>Усвідомлює</i> небезпеку упереджень.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | <p>Молодь у суспільстві. Молодь. Молодіжні субкультури. Вплив молоді на суспільство.<br/> Від стереотипів до упереджень. Що таке упередження та їхній вплив. Боротьба з упередженнями, нетерпимістю та утисками. Багатоманітність.<br/> Культура спілкування. Що таке культура спілкування. Активне слухання.<br/> Комунікація. Види комунікації.<br/> Практичне заняття. Мистецтво спілкуватися.</p> | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).<br/> <i>Обговорення</i> «Чи впливає молодь на суспільство?».<br/> <i>Розгляд</i> прикладів взаємодії молодіжних субкультур із суспільством.<br/> <i>Робота</i> з готовими інфографіками або створення власної про роль молоді в соціальних змінах.<br/> <i>Читання</i> ситуацій та <i>визначення</i>, де проявляються стереотипи чи упередження.<br/> <i>Обговорення</i> реальних історій, де</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><i>Розпізнає</i> упередження.</p> <p><i>Пояснює</i> шляхи боротьби з упередженнями, нетерпимістю та утисками.</p> <p><i>Визначає</i> ознаки багатоманітності в житті та наводить приклади.</p> <p><i>Розповідає</i>, що таке культура спілкування.</p> <p><i>Застосовує</i> методи активного слухання.</p> <p><i>Пояснює</i>, що таке комунікація та її значення в житті людини.</p> <p><i>Наводить</i> приклади комунікації.</p> <p><i>Називає</i> види комунікацій.</p> <p><i>Розкриває</i> вплив комунікації на життя суспільства.</p> <p><i>Розвиває</i> навички ефективної комунікації.</p>                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <p>упередження призвели до дискримінації.</p> <p><i>Аналіз</i> причин і наслідків.</p> <p><i>Створення</i> мініпроєкту «Ні упередженням». Плакати, слогани, відео.</p> <p><i>Виконання</i> завдання на розпізнавання форм і бар'єрів комунікації, активного слухання.</p> <p><i>Рольова гра</i>, у якій учні та учениці спілкуються від імені персонажів із різним досвідом, переконаннями, інтересами.</p> <p><i>Імітація</i> конфліктної ситуації: учні та учениці шукають рішення, спираючись на навички ефективної комунікації.</p> <p><i>Створення</i> пам'ятки «Правила ефективного спілкування»</p> <p><i>Створення</i> коміксу або мінідіалогу.</p>                                                     |
| <b>Я і держава</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p><b>Учень / учениця</b></p> <p><i>Пояснює</i> основні поняття і терміни розділу.</p> <p><i>Розкриває</i> значення конституції.</p> <p><i>Співвідносить</i> органи влади.</p> <p><i>Називає</i> органи законодавчої, виконавчої та судової влади.</p> <p><i>Визначає</i> роль президента в державі.</p> <p><i>Описує</i> функції Президента України.</p> <p><i>Пояснює і розкриває</i> сутність місцевого самоврядування.</p> <p><i>Розповідає</i> про шляхи формування демократичного українського суспільства.</p> <p><i>Усвідомлює</i> цінності українського суспільства.</p> <p><i>Розрізняє</i> пряму й представницьку демократію.</p> <p><i>Описує</i> прояви громадської активності.</p> <p><i>Аргументує</i> власні судження щодо</p> | <p>Держава. Конституція України. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Президент України. Місцеве самоврядування.</p> <p>Демократичне суспільство. Шляхи формування демократичного українського суспільства та його цінності. Патріотизм.</p> <p>Я — активний громадянин. Громадянське суспільство. Громадські організації та об'єднання. Молодіжні та дитячі організації.</p> <p>Практичне заняття. Ти — активний громадянин.</p> <p>Медіаграмотність. Що таке медіаграмотність. Мас-медіа, їхній вплив на людину і суспільство. «Четверта гілка влади». Фейки. Джинса.</p> <p>Пропаганда та мова ворожнечі. Що таке мова ворожнечі. Як медіа маніпулюють</p> | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).</p> <p><i>Аналіз</i> ключових статей Конституції України.</p> <p><i>Створення</i> інфографіки або ментальної карти.</p> <p><i>Проведення</i> інтерв'ю з представником місцевої влади (реальним чи вигаданим).</p> <p><i>Дискусія</i> «Що означає бути патріотом або патріоткою у XXI ст.».</p> <p><i>Створення</i> плакату або буклету «Якими цінностями має жити твоє суспільство».</p> <p><i>Дослідження</i> «Історії патріотизму в Україні».</p> <p><i>Аналіз</i> прикладів діяльності організацій, розуміння впливу.</p> <p><i>Робота</i> в групах «Яка ГО потрібна твоїй громаді?».</p> <p><i>Обговорення</i> прикладів молодіжних рухів</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>патріотизму.<br/> <i>Визначає</i> значення патріотизму для збереження української ідентичності.<br/> <i>Характеризує</i> активного громадянина або активну громадянку.<br/> <i>Розуміє</i>, що таке медіаграмотність.<br/> <i>Визначає</i> значення медіаграмотності для людини, суспільства та держави.<br/> <i>Пояснює</i> на прикладах вплив мас-медіа.<br/> <i>Порівнює</i> джерела інформації щодо достовірності та повноти.<br/> <i>Наводить</i> приклади фейків і пояснює шляхи боротьби з ними.<br/> <i>Застосовує</i> свої знання для розпізнавання фейків.<br/> <i>Розглядає</i> вплив пропаганди в історичній ретроспективі.<br/> <i>Пояснює</i> небезпеку мови ворожнечі.<br/> <i>Називає</i> шляхи запобігання мові ворожнечі.<br/> <i>Визначає</i> методи маніпуляцій медіа.<br/> <i>Надає</i> рекомендації щодо протистояння маніпуляція в пресі.<br/> <i>Описує</i> вплив реклами на конкретних прикладах.</p> | <p>суспільством. Реклама.<br/>         Практичне заняття. Як виявити мову ворожнечі та запобігти їй.</p>                                   | <p>в Україні та світі.<br/> <i>Створення</i> мініпроєкту «Ти змінюєш свій освітній заклад / громаду».<br/> <i>Створення</i> соціальної реклами / постера «Активне громадянство — це...».<br/> <i>Групова робота</i> «Розрізни — новина, реклама, джинса» (робота з прикладами матеріалів).<br/>         Рольова гра «Редакція новин: що публікувати?».<br/>         Обговорення «Мас-медіа — "четверта влада": приклади впливу медіа на події».<br/> <i>Робота</i> в парах «Це пропаганда чи просто реклама?» (порівняння прикладів).<br/> <i>Групове дослідження</i> «Мова ворожнечі в історії та сучасності» (приклади з медіа).<br/> <i>Практикум з етики</i> «Як говорити про інше — без ворожнечі?».<br/> <i>Створення</i> антипропагандистського плаката або сторіс.<br/> <i>Робота</i> із фразами з новин, коментарів, публікацій (розпізнати, чи є це мовою ворожнечі).<br/> <i>Інсценізація</i> ситуацій з мовою ворожнечі та варіантів їх подолання.<br/> <i>Організація</i> флешмобу або онлайн-кампанії: «Говори без ненависті».</p> |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Узагальнює</i> та <i>підсумовує</i> матеріал за тематикою курсу.<br/> <i>Створює</i> власний продукт за матеріалами курсу.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <p>Узагальнення.</p>                                                                                                                       | <p><i>Проведення</i> навчального квесту або вікторини в командах.<br/>         Проєкт «Я — громадянин, громадянка»: коротка презентація / постер / інфографіка з висновками з курсу.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>9 клас</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Розуміє</i>, що і як вивчатиметься в курсі «Громадянська освіта» у 9 класі.<br/> <i>Усвідомлює</i>, для чого вивчатиметься курс</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p>Вступ. Особливості викладання предмета «Громадянська освіта» у 9 класі.<br/>         Знайомство зі структурою курсу та підручником.</p> | <p><i>Створення</i> інфографіки «Чому громадянська освіта важлива для тебе».<br/> <i>Написання</i> мотиваційного листа «Яким громадянином або громадянкою ти хочеш</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>«Громадянська освіта».</p> <p><i>Пояснює</i> зміст поняття «громадянська освіта».</p> <p><i>Знає</i> особливості вивчення курсу «Громадянська освіта» в 9 класі.</p> <p><i>Уміє</i> знаходити необхідну інформацію в підручнику та інтернеті.</p> <p><i>Знайомиться</i> із джерелами (літературою, додатками, інтернет-ресурсами тощо) курсу для 9 класу.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | <p>статті».</p> <p><i>Робота</i> з підручником.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>Я — особистість</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <p><b>Учень / учениця</b></p> <p><i>Пояснює</i> зміст основних понять і термінів розділу.</p> <p><i>Розуміє</i>, що таке особистість.</p> <p><i>Пояснює</i> шляхи формування особистості.</p> <p><i>Характеризує</i> себе як особистість.</p> <p><i>Розкриває</i> особливості українців та українців.</p> <p><i>Визначає</i> спорідненість та відмінність між нацією, народом і народністю.</p> <p><i>Характеризує</i> українську діаспору.</p> <p><i>Показує</i> місця розселення українців у світі.</p> <p><i>Розповідає</i> про етапи формування української діаспори.</p> <p><i>Усвідомлює</i> себе українцем або українкою.</p> <p><i>Називає</i> основні міжнародні, регіональні та національні механізми захисту прав людини.</p> <p><i>Аналізує</i> спрощені кейси з питань порушення та захисту прав людини.</p> <p><i>Поважає</i> гідність інших людей.</p> <p><i>Характеризує</i> правозахисний рух на прикладах світового та українського правозахисного рухів.</p> | <p>Особистість. Що таке особистість. Формування особистості. Ти особистість. Я — українець / українка. Нація, народ, народність. Українська діаспора. Захист прав людини. Порушення прав людини. Захист прав людини: міжнародні, регіональні та національні механізми захисту прав людини.</p> <p>Правозахисники.</p> <p>Практичне заняття. Як дізнатися, чи порушені твої права.</p> | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).</p> <p><i>Робота</i> з текстом: аналіз короткого уривка з біографії видатної постаті із фокусом на етапи формування особистості.</p> <p><i>Складання</i> карти «Твоє формування як особистості».</p> <p><i>Робота</i> із джерелами: уривки з листів або історій українських емігрантів.</p> <p><i>Дискусія</i> «Чи можна бути українцем або українкою, не живучи в Україні?».</p> <p><i>Створення</i> колажу / коміксу «Українці та українки в усьому світі».</p> <p><i>Робота</i> в парах або малих групах — аналіз реальних ситуацій порушення прав людини, визначення порушених прав і можливих способів захисту.</p> <p><i>Створення</i> постеру-схеми з міжнародними, регіональними й національними інституціями.</p> <p><i>Інтерв'ю</i> з правозахисником або правозахисницею (можна онлайн або як відео): учні та учениці ставлять підготовлені запитання та аналізують відповіді.</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><i>Наводить</i> приклади діяльності правозахисних організацій та правозахисників або правозахисниць. На практиці <i>розглядає</i> питання захисту своїх прав.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p><i>Створення</i> ілюстрацій із гаслами на захист прав людини.<br/> <i>Зіставлення</i> ситуацій із нормами Загальної декларації прав людини або Конституції України.<br/> <i>Написання</i> умовного звернення до Уповноваженого ВРУ з прав людини.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <b>Я в суспільстві</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Пояснює</i> зміст основних понять і термінів розділу.<br/> <i>Розуміє</i> роль молоді в громаді.<br/> <i>Усвідомлює</i> проблеми молоді в громаді та <i>шукає</i> шляхи їхнього вирішення.<br/> <i>Пояснює</i>, що таке молодіжна рада, та <i>описує</i> її діяльність.<br/> <i>Розглядає</i> особливості молодіжних проєктів на прикладі власної громади.<br/> <i>Характеризує</i> особливості молодіжних проєктів та можливості долучитися до їхньої реалізації.<br/> <i>Розкриває</i> зміст сталого розвитку та <i>пояснює</i> його вплив на прикладі держави й громади.<br/> <i>Усвідомлює</i> необхідність підтримки сталого розвитку на місцевому рівні.<br/> <i>Знає</i>, що таке дискримінація, та <i>наводить</i> приклади.<br/> <i>Розрізняє</i> види дискримінації та <i>пропонує</i> шляхи протидії випадкам дискримінації.<br/> <i>Аналізує</i> причини та наслідки дискримінації.<br/> <i>Розуміє</i>, що таке толерантність, та <i>показує</i> на прикладах із життя прояви толерантності.<br/> <i>Усвідомлює</i> значення інклюзії в житті держави, суспільства та людини.</p> | <p>Молодь у громаді. Молодь у житті громади. Молодіжні ради. Молодіжні проєкти. Сталий розвиток. Від стереотипів та упереджень до дискримінації. Що таке дискримінація. Види дискримінації. Як виявити дискримінацію та подолати її. Толерантність. Інклюзія. Що таке булінг. Протидія булінгу. Причини та види булінгу. Практичне заняття. Механізми протидії булінгу.</p> | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).<br/> <i>Оцінка</i> успішності прикладів молодіжних ініціатив в Україні або світі.<br/> <i>Робота</i> з документами молодіжних програм (статут молодіжної ради, положення про участь молоді).<br/> <i>Опрацювання</i> статті про участь молоді в громадському житті.<br/> <i>Проведення</i> рольової гри «Вибори в молодіжну раду».<br/> <i>Написання</i> посту для соцмереж із закликом до участі в молодіжному проєкті.<br/> <i>Робота</i> з карткою ООН «Цілі сталого розвитку»; даними про зміну клімату, споживання ресурсів.<br/> <i>Обговорення</i>: як школярі можуть впливати на сталий розвиток.<br/> <i>Аналіз</i> історій або кейсів, де було проявлено дискримінацію; ситуацій із життя (фільми, новини), у яких порушено принцип рівності; мови (наприклад, реклами або заголовків) на наявність дискримінаційних елементів.<br/> <i>Порівняння</i> дискримінаційного та інклюзивного середовища.<br/> <i>Написання</i> власного маніфесту толерантності.</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><i>Розповідає про причини й наслідки булінгу.</i><br/> <i>Пропонує шляхи подолання булінгу.</i></p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | <p><i>Створення пам'ятки «Що робити, якщо ти став жертвою або свідком булінгу».</i><br/> <i>Написання звернення до вчителя або вчительки, психолога або психологині (тренувальна вправа).</i></p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <b>Я і держава</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Пояснює</i> основні поняття і терміни розділу.<br/> <i>Розуміє</i> особливості сфери політики.<br/> <i>Розрізняє</i> внутрішню та зовнішню політику.<br/> <i>Характеризує</i> демократичне суспільство та наводить його ознаки.<br/> <i>Називає</i> інституції демократичного суспільства та їхнє значення.<br/> <i>Показує</i> значення кожного громадянина або громадянки для демократичного суспільства.<br/> <i>Порівнює</i> функції парламенту, уряду, президента.<br/> <i>Описує</i> форми громадської активності.<br/> <i>Усвідомлює</i> значення демократичного суспільства для людства.<br/> <i>Описує</i> діяльність політичних партій.<br/> <i>Розглядає</i> політичні течії серед партій у світі та в Україні.<br/> <i>Визначає</i> вплив свідомих громадян або свідомих громадянок на державу.<br/> <i>Пояснює</i> принципи функціонування інформації та розповідає про шляхи поширення інформації.<br/> <i>Розуміє</i> суспільну цінність інформації та її вплив на людину, суспільство, державу.<br/> <i>Характеризує</i> джерела інформації.<br/> <i>Розкриває</i> різницю між фактом і думкою на прикладах.</p> | <p>Держава. Що таке політика. Внутрішня політика та міжнародні відносини.<br/> Демократичне суспільство. Сутність, ознаки та інститути демократичного суспільства.<br/> Ти — свідомий громадянин або свідомо громадянка. Участь у політичному житті держави. Політичні партії.<br/> Практичне заняття. Ти — свідомий громадянин або свідомо громадянка.<br/> Медіаграмотність. Що таке інформація.<br/> Джерела інформації. Факт / думка.<br/> Інформаційне суспільство.<br/> Інформаційна безпека. Загрози в інформаційному суспільстві та протидія їм.<br/> Практичне заняття. Як убезпечити себе у віртуальному світі.</p> | <p><i>Робота</i> з поняттями (визначення, приклади із життя).<br/> <i>Порівняння</i> функцій парламенту, уряду, президента (через таблицю або ментальну карту).<br/> <i>Обговорення</i> сучасних викликів для демократії.<br/> <i>Створення</i> візуальної моделі «Держава і політика: взаємозв'язки».<br/> <i>Проведення</i> дебатів «Чи можлива демократія без відповідальних громадян та громадянок?».<br/> <i>Визначення</i> способу участі громадян та громадянок у політичному житті (вибори, волонтерство, участь у партіях, громадських об'єднаннях тощо).<br/> <i>Створення</i> інформаційного буклета або постера «Як бути політично активним або активною».<br/> <i>Ознайомлення</i> з прикладами реальних інформаційних загроз (маніпуляція, фейки, кібератаки).<br/> <i>Визначення</i> різниці між фактом і думкою.<br/> <i>Аналіз</i> медіаповідомлення на наявність емоційного забарвлення, маніпуляцій.<br/> <i>Обговорення</i>: як впливає інформація на світосприйняття.<br/> <i>Участь</i> у рольовій грі «Редактор або редакторка новин».<br/> <i>Аналіз</i> фейкового профілю або фішингового сайту (інфограма або зразок).</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                               |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><i>Усвідомлює, що таке інформаційне суспільство та взаємовплив на людину.</i><br/> <i>Визначає ознаки інформаційного суспільства.</i><br/> <i>Аналізує небезпеку віртуального світу та називає шляхи убезпечення себе й оточуючих.</i></p> |              | <p><i>Моделювання безпечного онлайн-спілкування з незнайомцем або незнайомкою.</i><br/> <i>Проведення брейнстормінгу: «Що б ти порадив або порадила батькам щодо цифрової безпеки?».</i><br/> <i>Створення постера або цифрового колажу «STOP онлайн-загрозам!».</i></p>           |
| <p><b>Учень / учениця</b><br/> <i>Узагальнює та підсумовує матеріал за тематикою курсу.</i><br/> <i>Створює інтелектуальний продукт за матеріалами курсу</i></p>                                                                              | Узагальнення | <p><i>Укладання ментальної карти з ключових понять курсу.</i><br/> <i>Складання інтерактивного кросворда або ребуса з термінами.</i><br/> <i>Обговорення «Які знання з громадянської освіти допоможуть тобі в житті?».</i><br/> <i>Заповнення карти особистісних досягнень</i></p> |

### Оцінювання

Зміст, засоби й методи навчання мають бути спрямовані на досягнення обов'язкових результатів навчання, визначених Держстандартом.

Основними видами оцінювання є формувальне, підсумкове та державна підсумкова атестація.

Оцінювання в процесі навчання передбачає використання різних форм (самооцінювання, взаємооцінювання під час групової роботи, оцінювання з використанням карток, піктограм, вікторин, інтелект-карт, шкалювання тощо), що спрямовуються на відстеження особистісного розвитку учня. Окремі завдання для формувального оцінювання можуть бути диференційованими.

Завдання для оцінювання потрібно добирати так, щоб можна було отримати об'єктивну інформацію про рівень досягнень учнями та ученицями обов'язкових результатів навчання певної групи результатів (далі – ГР) освітньої галузі:

- ГР 1 – орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ;
- ГР 2 – працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту;
- ГР 3 – виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію.

### Створення закладом освіти навчальної програми з предмета

Відповідно до модельної програми «Громадянська освіта» для 6—9 класів учитель / учителька або педагогічний колектив можуть розробити власну навчальну програму з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти та цієї програми. Розроблена навчальна програма потребує затвердження педагогічною радою навчального закладу, де вона буде впроваджуватися.